

Ο Σορέλ απέρριψε τη διαλεκτική ως φιλοσοφική μέθοδο. Την αντικατέστησε με τον Πραγματισμό του Τζέιμς και, πάνω απ' όλα, με την ενόραση του Μπερξόν. Παρέλαβε από την αστική κοινωνιολογία της εποχής του την ιδέα του αντι-ορθολογικού χαρακτήρα της κίνησης των μαζών και επίσης την αντίληψη του Παρέτο για την ελίτ. Θεωρούσε την πρόοδο ως μια τυπικά αστική ψευδαισθηση, οικειοποιούμενος συνήθως τα επιχειρήματα των αντιδραστικών ιδεολόγων. Με ένα πραγματικά ανορθολογικό διανοητικό σάλτο μορτάλε ο Σορέλ ανέπτυξε από όλες αυτές τις αστικο-ιδεαλιστικές αντιδραστικές υποθέσεις μια θεωρία της «καθαρής» προλεταριακής επανάστασης, τον μύθο της γενικής απεργίας και τον μύθο της προλεταριακής χρήσης της βίας. [...] Ο Σορέλ μισούσε και περιφρονούσε την αστική κουλτούρα, αλλά δεν ήταν σε θέση να αποδεσμευτεί σε κανένα συγκεκριμένο σημείο από την επιρροή της, η οποία καθόριζε το σύνολο της σκέψης του. Έτσι, όταν το μίσος και η περιφρόνησή του προσπαθούσαν να εκφραστούν, το αποτέλεσμα δεν μπορούσε παρά να είναι ένα παράλογο άλμα προς το εντελώς άγνωστο, προς το καθαρό τίποτα. Αυτό που ο Σορέλ ονόμαζε προλεταριακό δεν ήταν τίποτα περισσότερο από μια αφηρημένη άρνηση της αστικής ζωής χωρίς καμία πραγματική ουσία εντός της. Εξαρχής το περιεχόμενο και οι μορφές της σκέψης του ήταν αστικά. [...] Η ανορθολογική ενόραση, μαζί με τον ανούσιο μύθο που δημιουργεί, στέκεται εντελώς αποκομμένη από τη συγκεκριμένη κοινωνική πραγματικότητα και δεν είναι τίποτα περισσότερο από ένα παραληρηματικό άλμα στο τίποτα. Αλλά ακριβώς αυτό εξηγεί τη γοητεία που ασκούσε ο Σορέλ σε έναν συγκεκριμένο τομέα της διάνοησης κατά την περίοδο του ιμπεριαλισμού. Είναι ακριβώς ο λόγος που αυτός ο ανορθολογισμός κατόρθωσε να ενισχύσει τη δυσαρέσκεια για την καπιταλιστική κοινωνία συναισθηματικά, εκτρέποντάς την από οποιαδήποτε πραγματική πρόκληση σε αυτήν.

Γκέοργκ Λούκατς, *Η Καταστροφή του Λόγου*

Εισαγωγικό σημείωμα

Τον χρόνο που πέρασε, ο πόλεμος του κεφαλαίου ενάντια στη ζωντανή εργασία – του θανάτου ενάντια στη ζωή– έλαβε ορατή μορφή ακόμα και για τους κατοίκους της «Δύσης». Ωστόσο, η εικόνα του μακελειού και της φρίκης θαμπώνει τα μάτια μέσα από την ανασυρση και επιστράτευση δοκιμασμένων θεαματικών ηρωικών αφηγήσεων για τον αγώνα του «καλού» ενάντια στο «κακό», όπου στη μια μεριά εμφανίζεται η δημοκρατία, φιλελεύθερη ή λαϊκή, και στην άλλη ο δεσποτισμός του σταλινισμού, του ναζισμού, της «τεχνοεπιστήμης» κ.ο.κ. Η ισχύς της παγκόσμιας κοινότητας του χρήματος και του κεφαλαίου θεμελιώνεται ακριβώς σε αυτή την ψευδή –από τη σκοπιά της χειραφέτησης– αλλά ταυτόχρονα πραγματική σύγκρουση, κατά την οποία το προλεταριάτο ταυτίζεται και πολεμά υπέρ της ίδιας του της αλλοτρίωσης, όποια μορφή και αν λαμβάνει αυτή: εθνική, πολιτική, θρησκευτική ή ακόμα και «αντισυστημική» (π.χ. στο κίνημα της άρνησης της πανδημίας).

Τα αποτελέσματα είναι δυστυχώς τραγικά. Εκατομμύρια νεκροί από τον κορωνοϊό, εκατοντάδες χιλιάδες νεκροί Ουκρανοί και Ρώσοι στα πεδία των μαχών και ως θύματα των βομβαρδισμών, εκατομμύρια νέοι πρόσφυγες, εξαθλίωση, κρύο και σκοτάδι από τη διακοπή της ηλεκτροδότησης. Ταυτόχρονα, τόσο ο πληθωρισμός όσο και οι αντιπληθωριστικές πολιτικές αξιοποιούνται με τέτοιο τρόπο ώστε να μεταकुλιστεί σε παγκόσμιο επίπεδο το κόστος της καπιταλιστικής κρίσης στην εργασία, ώστε στη συνέχεια να ξεκινήσει μια νέα

ανοδική πορεία της καπιταλιστικής συσσώρευσης χτισμένη πάνω στην εξαθλίωση και τη θανάτωση εκατομμυρίων προλετάρων.

Στην Ελλάδα, τον τελευταίο χρόνο σημειώθηκε μείωση των πραγματικών μισθών κατά 7% κατά μέσο όρο λόγω του πληθωρισμού και της αδυναμίας των ταξικών αγώνων των εργαζόμενων.¹ Πέραν της αύξησης των τιμών των βασικών αγαθών που επηρεάζουν δυσανάλογα τους χαμηλόμισθους –με τη μείωση του εισοδήματός τους να υπολογίζεται σε 40%– η μεγαλύτερη επιβάρυνση οφείλεται στην αύξηση της τιμής του ηλεκτρικού ρεύματος.² Επιπλέον, με τους νόμους Κεραμέως και Πλεύρη προωθήθηκε η περαιτέρω ιδιωτικοποίηση του συστήματος εκπαίδευσης και του συστήματος υγείας, με βασικό στόχο τη μείωση και του κοινωνικού μισθού στο άμεσο μέλλον.

---

1. ECA International, *Salary Trends Survey 2022*.

2. Το σύστημα λεηλασίας που έχει στηθεί μέσω του χρηματιστηρίου ενέργειας για να συσκοτίσει τη δευτερογενή εκμετάλλευση των προλετάρων μέσω της ενεργειακής κατανάλωσης είναι εξαιρετικά σύνθετο και θα απαιτούσε ένα ξεχωριστό άρθρο για την ανάλυσή του. Εξαιρετικά διαφωτιστική είναι η σχετική έρευνα που έχει κάνει η ομάδα Reporters United (<https://www.reportersunited.gr/7579/poios-ftaiei-giatin-energeiaki-akriveia-stin-ellada/>), όπου αποκαλύπτεται ότι η Ελλάδα είναι η μοναδική χώρα στην Ευρώπη όπου η τιμή της ηλεκτρικής ενέργειας προσδιορίζεται κατά ποσοστό 100% μέσω του χρηματιστηρίου. Η δεύτερη χώρα στην ΕΕ είναι το Βέλγιο, όπου το αντίστοιχο ποσοστό ανέρχεται σε 31%. Η επιβολή πλαφόν στην «αγορά επόμενης ημέρας» από την κυβέρνηση και η αναστολή της ρήτρας αναπροσαρμογής τον περασμένο Ιούνιο δεν οδήγησε στην πράξη σε καμία μείωση της τιμής του ρεύματος, αλλά αξιοποιήθηκε απλώς για την ιδιοποίηση μέρους των υπερκερδών από το κράτος.

Η αντιπληθωριστική πολιτική με την αύξηση των επιτοκίων από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα θα οδηγήσει σε περαιτέρω μείωση των πραγματικών μισθών, αφού έχει ως συνέπεια βραχυπρόθεσμα την περαιτέρω αύξηση των τιμών και μεσοπρόθεσμα τη μείωση και των πραγματικών μισθών λόγω της ύφεσης που θα επιφέρει.

Τα περισσότερα κείμενα αυτού του τεύχους είναι αφιερωμένα στον πόλεμο που έχει ξεσπάσει στην Ουκρανία μετά την εισβολή του ρωσικού στρατού τον περασμένο Φεβρουάριο. Πέραν των φρικτών συνεπειών του πολέμου στις ζωές του προλεταριάτου στην Ουκρανία, τη Ρωσία αλλά και σε όλον τον κόσμο, πρόκειται για ένα γεγονός κοσμοϊστοικής σημασίας, το αποτέλεσμα του οποίου θα επισφραγίσει το τέλος της μετασοβιετικής εποχής και τη χάραξη ενός νέου παγκόσμιου γεωπολιτικού χάρτη. Από τη δική μας πλευρά δεν ενδιαφερόμαστε ιδιαίτερα για γεωπολιτικές αναλύσεις, που συνήθως επιτελούν μια λειτουργία πραγματοποίησης των κοινωνικών ζητημάτων και σχέσεων, όσο κυρίως για προσεγγίσεις που εστιάζουν στις ταξικές σχέσεις και στην ιδιαίτερη πορεία της καπιταλιστικής συσσώρευσης στις εμπλεκόμενες χώρες και σε παγκόσμιο επίπεδο.

Το πρώτο κείμενο αυτού του τεύχους με τίτλο «**Ο πόλεμος και η κρίση**» που γράφτηκε από το εγχείρημα *Αντίθεση* σε συνεργασία με άλλους συντρόφους αποτελεί ακριβώς μια τέτοια προσπάθεια. Το πρώτο μέρος του κειμένου εστιάζει στην τρέχουσα μορφή της καπιταλιστικής κρίσης, δηλαδή την τάση στασιμότητας και αύξησης του χρέους και του «πλασματικού κεφαλαίου». Στη συνέχεια το άρθρο επιχειρεί μια ανάλυση της κοινωνικής, οικονομικής και πολιτικής κατάστασης στη Ρωσία και την Ουκρανία κατά το διάστημα που προηγήθηκε, με στόχο τον εντοπισμό των βαθύ-

τερων κοινωνικών και ταξικών αιτιών της πολεμικής σύγκρουσης.

Το πρώτο κείμενο του τεύχους πρωτοδημοσιεύτηκε στα αγγλικά και παρουσιάστηκε σε μια διεθνή κομμουνιστική συνάντηση που πραγματοποιείται κάθε καλοκαίρι στην Ευρώπη. Ο αρχικός μας στόχος πριν το δημοσιεύσουμε στα αγγλικά ήταν να συνθέσουμε, μαζί με άλλους συντρόφους, ένα μεγαλύτερο, περιεκτικό άρθρο που θα περιλάμβανε, εκτός από το κείμενο για την τρέχουσα συγκυρία, μια κριτική του ιμπεριαλισμού και του αντιιμπεριαλισμού στη βάση μιας ιδιαίτερης κατανόησης του κεφαλαίου, του κράτους και της παγκόσμιας αγοράς. Στη βάση μιας κατανόησης του κεφαλαίου ως κοινωνικής σχέσης παραγωγής, του κράτους ως πολιτικής μορφής της κυριαρχίας του κεφαλαίου και της παγκόσμιας αγοράς ως χαρακτηριστικού γνωρίσματος και βασικού στοιχείου του καπιταλισμού και ως αναγκαίας συνθήκης για την ύπαρξη των εθνικών κρατών. Περαιτέρω, το άρθρο θα περιλάμβανε μια πολεμική ενάντια στον αριστερό εθνικισμό και τις διάφορες μορφές πολεμοκαπηλίας και «ιεράς ένωσης» μεταξύ των τάξεων, καθώς και μια υπεράσπιση του επαναστατικού ντεφетиισμού. Δυστυχώς, οι συνθήκες δεν επέτρεψαν να ολοκληρωθεί αυτό το άρθρο ως ενιαίο δοκίμιο και τα μέρη του δημοσιεύονται σε αυτό το τεύχος ως ανεξάρτητα κείμενα. Οι τίτλοι των εν λόγω κειμένων, που ακολουθούν, είναι αντίστοιχα «**Κριτική της λενινιστικής θέσης για τον ιμπεριαλισμό**» και «**Καπιταλιστικός πόλεμος σημαίνει κοινωνική ειρήνη**».

Το τέταρτο μέρος του τεύχους είναι η σειρά των συνεντεύξεων που έδωσε ο σύντροφος από την Ουκρανία Andrew στην ιστοσελίδα *Tous Dehors*, τις οποίες μεταφράσαμε συμβουλευόμενοι τόσο το γαλλι-

κό πρωτότυπο³ όσο και την αγγλική μετάφραση από το περιοδικό *Endnotes*. Πρόκειται, κατά την εκτίμησή μας, για τη σημαντικότερη επιτόπια μαρτυρία και τοποθέτηση για την κατάσταση στην Ουκρανία από διεθνιστική κομμουνιστική σκοπιά. Οι συνεντεύξεις δόθηκαν την περασμένη άνοιξη, συνεπώς δεν μπορούν εκ των πραγμάτων να αποτυπώσουν την κατάσταση όπως έχει διαμορφωθεί σήμερα. Αυτή η χρονική διαφορά είναι μια αδυναμία όλων των σχετικών κειμένων που περιλαμβάνονται στο παρόν τεύχος. Προς την ίδια διεθνιστική κομμουνιστική κατεύθυνση κινείται και το πέμπτο κείμενο αυτού του τεύχους με τίτλο «**Μην πολεμάς για τη "χώρα σου"**» που δημοσιεύτηκε στην ιστοσελίδα της ομάδας *Internationalist Perspective*.

Το κείμενο που ακολουθεί, το οποίο γράφτηκε από τον Tristan Leoni με τίτλο «**Αντίο ζωή, αντίο έρωτα... Ουκρανία, πόλεμος και αυτοοργάνωση**» –και το οποίο ολοκληρώνει την ενότητα για τον πόλεμο στην Ουκρανία– χαρακτηρίζεται και αυτό από μια ορθή και ξεκάθαρη ανάλυση και θέση πάνω στο ζήτημα του χαρακτήρα του πολέμου στην Ουκρανία ως ενδοκαπιταλιστικής, ιμπεριαλιστικής σύγκρουσης, χωρίς να υποκύπτει σε ψευδείς διαχωρισμούς «καλών» και «κακών» εθνικισμών και στρατών. Μια αδυναμία του κειμένου είναι η υπερβολική έμφαση στις γεωπολιτικές συγκρούσεις ως προς την ερμηνεία του πολέμου ενώ λείπει η ανάλυση και αναφορά στη συγκυρία της καπιταλιστικής κρίσης και, ευρύτερα, στην αναπαραγωγή των καπιταλιστικών κοινωνικών σχέσεων στους αντιμαχόμενους εθνικούς κοινωνικούς σχηματισμούς. Εξαιρετικά σημαντική είναι επίσης η κριτική που ασκεί το κείμενο στο περιεχόμενο της αυτοοργάνωσης

του πληθυσμού στην Ουκρανία, που στην καλύτερη περίπτωση είναι αυτοοργάνωση της στοιχειώδους αλληλοβοήθειας χωρίς ταξικό, αντικαπιταλιστικό και αντικρατικό πρόσημο και στη χειρότερη περίπτωση αποτελεί κατάφωρα εθνικιστική στήριξη του κράτους και της πολεμικής του προσπάθειας, δηλαδή άμεση υπεράσπιση των συμφερόντων της εγχώριας καπιταλιστικής τάξης. Τέλος, σημαντική θεωρούμε επίσης την κριτική που ασκεί το κείμενο στο περιεχόμενο της συμμετοχής των αναρχικών στις μονάδες της «Εδαφικής Άμυνας», που σωστά τοποθετείται ως υπαγωγή και υποταγή τους στον εθνικό στρατό και ενίσχυση από την πλευρά τους του милитарισμού, του εθνικισμού και της «Ιεράς Ένωσης» μεταξύ των τάξεων υπέρ της άρχουσας τάξης.

Θεωρούμε, ωστόσο, ότι το κείμενο δεν είναι επαρκώς κριτικό αφού αποδέχεται το σύνθημα επιχείρημα των υπερασπιστών των εθνικοαπελευθερωτικών κινήματων περί της ιδιαίτερης κατάστασης και των δεινών που αντιμετωπίζουν οι κατά τόπους «σύντροφοι», τα οποία τους ωθούν να συμμετάσχουν στην εθνική αντίσταση εναντίον του εισβολέα, κάτι που «εμείς», οι οποίοι βρισκόμαστε σε μια «σχετικά άνετη θέση», δεν μπορούμε να κατακρίνουμε. Θεωρούμε αυτό το επιχείρημα λανθασμένο και εξηγούμε. Πρώτα από όλα, μέσα στην Ουκρανία υπάρχει κόσμος που τίθεται ενάντια στην πολεμική προσπάθεια και τον εθνικισμό από μια κομμουνιστική ή ειρηνιστική πολιτική σκοπιά ή ακόμη-ακόμη και από μια λογική αυτοσυντήρησης που τίθεται ενάντια στη θυσία του ατόμου χάριν της «πατρίδας». Το ελάχιστο που μπορούμε να κάνουμε από προλεταριακή διεθνιστική σκοπιά είναι να στηρίξουμε αυτόν τον κόσμο ο οποίος καταδιώκεται από το κράτος, τον στρατό και τους εθνικιστές κάθε απόχρωσης, κόκκινης, μαύρης ή φαιάς. Σί-

3. Όλες οι μεταφράσεις έγιναν από το εγχείρημα *Αντίθεση* εκτός αν σημειώνεται διαφορετικά.

γούρα, δεν μπορούμε να τους εξαφανίζουμε και να υποβαθμίζουμε τη σημασία της στάσης τους στα πλαίσια της διαπίστωσης ότι ιστορικά «η συντριπτική πλειοψηφία των προλετάριων στοιχίζεται πίσω από το εθνικό της κεφάλαιο» και μόνο όταν «η σύγκρουση τραβήξει σε μάκρος» θα καταλήξει να αντιταχθεί στον καπιταλιστικό πόλεμο. Θεωρούμε ότι αυτή η τοποθέτηση πηγάζει από μια αντικειμενιστική/ντετερμινιστική θεώρηση των πραγμάτων που υποβαθμίζει τη σημασία των επιλογών του προλεταριάτου ως υποκειμένου της ιστορίας. Ο επαναστατικός ντεφετισμός, δηλαδή ο αγώνας σε κάθε χώρα ενάντια στο εγχώριο κεφάλαιο και κράτος και η συναδέλφωση μεταξύ των προλετάριων, μετατρέπεται έτσι σε ιδεολογικό ζήτημα ή σε ζήτημα αρχής που, εν τέλει, έχει μικρή σημασία για την εξέλιξη των πραγμάτων, μια θέση με την οποία διαφωνούμε καθώς, αν το δούμε ιστορικά, έχει διαψευστεί τόσο με θετικό (κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και τον πόλεμο στο Βιετνάμ) όσο και με αρνητικό τρόπο (κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο).

Το έβδομο κείμενο αυτού του τεύχους με τίτλο «**Μονοπώλια και σοσιαλισμός στην ανάλυση του ιμπεριαλισμού από τον Λένιν**» είναι μία από τις διεισδυτικότερες κριτικές της θεωρίας του Λένιν για τον ιμπεριαλισμό και της εγκατάλειψης από την πλευρά του της μαρξικής κριτικής της πολιτικής οικονομίας. Γράφτηκε από τον Anders Molander και δημοσιεύτηκε το 1977 στο πρώτο τεύχος του μαρξιστικού σουηδικού περιοδικού *Tekla*. Ο Molander επιχειρεί να δείξει αφενός ότι η μελέτη του Λένιν δεν ανταποκρίνεται στο κύρος που της αποδίδει η μεταλενινιστική παράδοση, ιδίως η θεωρία του κρατικομονοπωλιακού καπιταλισμού, και, αφετέρου, τον προβληματικό χαρακτήρα των συμπερασμάτων για τη μετάβαση στον σοσιαλισμό που προκύ-

πτουν. Στην πρώτη ενότητα, εξετάζεται η κατανόηση της μαρξικής κριτικής της πολιτικής οικονομίας από τον Λένιν, η οποία αποτέλεσε τη βάση της ανάλυσης του για τον ιμπεριαλισμό ως το μονοπωλιακό στάδιο του καπιταλισμού. Το μονοπώλιο ήταν για αυτόν μια συνοπτική έκφραση της αναγκαιότητας της επανάστασης, ως ένδειξη της στασιμότητας και της παρακμής του καπιταλισμού, καθώς και ως ένδειξη της δυνατότητάς της επαναστατικής ανατροπής του. Στις επόμενες ενότητες εξετάζεται η έννοια του Λένιν για το μονοπώλιο και η θεωρία του για το χρηματιστικό κεφάλαιο. Τέλος, παρουσιάζονται οι συνέπειες της θεωρίας του Λένιν για τον ιμπεριαλισμό στη θεωρία του για τη μετάβαση στον σοσιαλισμό, σε σχέση με την έννοια της κοινωνικοποίησης.

Η θεματολογία αλλάζει εντελώς στο επόμενο κείμενο του τεύχους που είναι μια νέα μετάφραση του άρθρου του Μαξ Χορκχάιμερ, «**Αυταρχισμός και οικογένεια σήμερα**», το οποίο πρωτοδημοσιεύτηκε στα αγγλικά το 1949.⁴ Το άρθρο αυτό αποτελεί τρόπον τινά συνέχεια της εισαγωγής του θεμελιώδους έργου της Κριτικής Θεωρίας, *Μελέτες για την εξουσία και την οικογένεια*,⁵ η οποία εξετάζει τα θεμέλια και τις συνέπειες της κρίσης της πυρηνικής οικογένειας, τον φθίνοντα ρόλο του πατριάρχη και την ψυχολογία του φασισμού. Το κείμενο που δημοσιεύουμε δεν είναι αφιερωμένο στην αντίθεση ανάμεσα σε μια υποτιθέμενη οικογενειακή πληρότητα που υπήρχε στο παρελθόν και στον σημερινό οικογενειακό κατακερματισμό, αλλά αντίθετα εστιάζει στην αντίθεση ανάμεσα στην πραγματικότητα του κατακερματισμού και στη φαντα-

4. Τη μετάφραση έκαναν οι C & C.

5. Ή σύμφωνα με μια διαφορετική μετάφραση με την οποία δεν συμφωνούμε *Μελέτες για την αυθεντία και την οικογένεια*.

σίωση της πληρότητας. «Όσο περισσότερο η οικογένεια ως βασική οικονομική μονάδα χάνει έδαφος στον δυτικό πολιτισμό», υποστηρίζει ο Χορκχάμερ, «τόσο περισσότερο η κοινωνία δίνει έμφαση στις συμβατικές της μορφές». Έτσι, το παιδί που μεγαλώνει, το οποίο αντί για την εικόνα του πατέρα έχει λάβει μόνο την «αφηρημένη ιδέα της αυθαίρετης εξουσίας», εξακολουθεί να αναζητά στη φαντασία του «έναν δυνατότερο, ισχυρότερο πατέρα, έναν υπερ-πατέρα, όπως τον προσφέρουν οι φασιστικές αναπαραστάσεις». Το κείμενο αυτό είναι προδημοσίευση από μια έκδοση για τη διαμόρφωση του ψυχισμού του ατόμου στον σύγχρονο καπιταλισμό, που θα αποτυπώνει τις συζητήσεις μιας ομάδας ανάγνωσης στην οποία συμμετέχουν ορισμένα από τα μέλη της συντακτικής ομάδας του *Διαλυτικού*.

Το προτελευταίο άρθρο του τεύχους με τίτλο «**Ταξική μάχη**» γράφτηκε από την αμερικανική κομμουνιστική ομάδα *Seattle Ultras*.⁶ Πρόκειται για μια αρκετά ενδιαφέρουσα κοινωνική και πολιτική ιστορία του κουνγκ φου και των λεγόμενων πολεμικών τεχνών ευρύτερα, με στόχο την οικειοποίηση της εν λόγω μαχητικής κουλτούρας του σώματος από το ανταγωνιστικό κίνημα, η οποία έρχεται σε σύγκρουση με την ταύτισή της, όπως και ευρύτερα της κινηματικής βίας, με τους φασίστες από τη φιλελεύθερη αριστερά στην Αμερική.

Παρά τα θετικά του στοιχεία το άρθρο έχει μια σειρά από σημαντικά προβλήματα και αδυναμίες. Παρόλο που οι συγγραφείς εντοπίζουν ορθά την υποκρισία της κριτικής που ασκεί η φιλελεύθερη αριστερά στην ηθική κατάρπωση των λευκών «alt-right» σκουπιδιών, καθώς και το συγκαλυμμένο ταξικό μίσος που στρέφεται στην πραγματικότητα εναντίον των φτωχών προλετάρων γενικά, και παρόλο

που αναγνωρίζουν ότι είναι αυτά ακριβώς τα κομμάτια του προλεταριάτου και των μικροαστών που στελεχώνουν τον τεράστιο στρατιωτικό, αστυνομικό και σωφρονιστικό μηχανισμό του κεφαλαίου και τις κάθε λογής φασιστικές ομάδες υπερασπιζόμενα τα συμφέροντα του κεφαλαίου, καταλήγουν να υποτιμούν τον πραγματικό κίνδυνο που αντιπροσωπεύει η άνοδος των νέων ακροδεξιών αντιδραστικών δυνάμεων, η οποία κορυφώθηκε με την εισβολή στο Καπιτώλιο στις 6 Ιανουαρίου του 2021 και γιγαντώθηκε σε όλο τον κόσμο μετά το ξέσπασμα της πανδημίας του κορωνοϊού εντός του διεθνούς κινήματος άρνησης της πανδημίας. Το γεγονός ότι η άνοδος αυτού του κινήματος είναι προϊόν της κρίσης, και ότι οι θέσεις των φιλελεύθερων και των αριστερών πολιτικών της ταυτότητας λειτουργούν συσκοτιστικά, αντικαθιστώντας την ταξική ανάλυση με την πολιτισμική κριτική και μετατρέποντας ένα ζήτημα ταξικού ανταγωνισμού σε ζήτημα «πολιτισμικής σύγκρουσης», δεν σημαίνει επομένως ότι μπορούμε να το υποτιμήσουμε, πόσο μάλλον να το δικαιολογήσουμε ως «μαζική λαϊκή απάντηση στο κύκλωμα της καλλιτεχνικής και ακαδημαϊκής κοινότητας». Αντιθέτως, θα πρέπει να το πολεμήσουμε με σφοδρότητα ως τον κατεξοχήν αντίπαλο στην ανάπτυξη του ανταγωνιστικού κινήματος ενάντια στο κεφάλαιο και το κράτος, χωρίς να χάνουμε από την οπτική μας την εξίσου αναγκαία πολεμική στην αριστερά του κράτους και του κεφαλαίου.

Επιπλέον, παρότι το κείμενο σωστά ασκεί κριτική στη συλλήβδην απόρριψη της νεωτερικότητας από τους φιλελεύθερους, των οποίων βασική επιδίωξη είναι η ταύτιση φασισμού και κομμουνισμού, ξεχνά ότι στην πραγματικότητα αυτή η κριτική της χειραφετητικής πλευράς της νεωτερικότητας προέρχεται από συντηρητικούς και φα-

6. Τη μετάφραση έκαναν οι Κ.Κ. και Δ.Α.

σίστες θεωρητικούς και αποτέλεσε το εισιτήριο για την προσχώρησή τους στο στρατόπεδο του δυτικού «ελεύθερου κόσμου» μετά τον Β΄ Π.Π. Έτσι, ορισμένες φορές φαίνεται σαν οι συγγραφείς να ταυτίζουν και αυτοί από την ανάποδη τις φασιστικές και τις κομμουνιστικές τάσεις εντός του προλεταριάτου, επειδή απλώς μπορεί να έχουν ορισμένες φαινομενικές ομοιότητες σε επίπεδο συμβολισμού ή μέσων, λ.χ. στο επίπεδο της χρήσης της βίας. Ταυτόχρονα, υποτιμούν τον κίνδυνο να γίνει ο φετιχισμός της βίας και της άμεσης δράσης εφιαλτήριο για τη μεταπήδηση μερίδας του αντιεξουσιαστικού/κομμουνιστικού χώρου στην άκρα δεξιά, όπως π.χ. συνέβη στο Μεσοπόλεμο με τον Σορέλ και ορισμένους επαναστατες συνδικαλιστές, αναρχικούς ή ακόμα και συμβουλιακούς κομμουνιστές (βλ. π.χ. την τάση του εθνικομπολσεβικισμού όχι μόνο εντός του *KPD* αλλά και εντός του *KAPD*).

Οπωσδήποτε, η κουλτούρα του σώματος ή οποιοδήποτε απομονωμένο πολιτισμικό στοιχείο δεν καταλήγει από μόνο του στον φασισμό. Ωστόσο, ο ρομαντικός εθνικισμός και λαϊκισμός ήταν ήδη από τον 19ο αιώνα βασικός εχθρός της κομμουνιστικής προοπτικής και γι' αυτό λ.χ. οι Μαρξ και Ένγκελς συνεργάστηκαν με τον Καφιέρο και τους Μπακουνικούς στην Ιταλία ενάντια στην τάση του εθνικιστή Ματσίνι που στράφηκε ανοιχτά ενάντια στην Κομμούνα και την επανάσταση, αποτελώντας βασικό προπομπό και εμπνευστή του Μουσολίνι και του Τζεντίλε 50 χρόνια αργότερα. Οι συγγραφείς έχουν την τάση να υποβαθμίζουν τον ρόλο που παίζουν οι ιδέες και η ιδεολογία, ξεχνώντας την αποστροφή του Μαρξ ότι: «Το όπλο της κριτικής δεν μπορεί, βεβαίως, να αντικαταστήσει την κριτική των όπλων, η υλική δύναμη πρέπει να ανατραπεί με υλική δύναμη αλλά και η θεω-

ρία γίνεται υλική δύναμη από τη στιγμή που θα έχει κατακτήσει τις μάζες».

Κατανοούμε φυσικά την αγανάκτηση των συγγραφέων απέναντι στις συνήθειες καταγγελίες της βίας του ταξικού ανταγωνιστικού κινήματος ή ακόμα και της βίας εναντίον των φασιστών από την πλευρά της αριστεράς του κεφαλαίου και των φιλελεύθερων υποστηρικτών των πολιτικών της ταυτότητας, και συμφωνούμε σίγουρα ότι η κουλτούρα του σώματος δεν είναι κάτι εγγενώς συνδεδεμένο με την άκρα δεξιά.

Παρότι οι συγγραφείς ασκούν κριτική στη σύγχρονη αλλοτρίωση και στις διαφορετικές μορφές που αυτή λαμβάνει στη σύγχρονη κατανάλωση αποδίδουν στην κουλτούρα του σώματος και στις μαχητικές τέχνες μια προνομιακή θέση «επανεφεύρεσης του κοινοτικού στοιχείου», παραβλέποντας ότι και αυτά μπορεί να αποτελέσουν μορφές προσωρινής ανακούφισης που τελικά εξυπηρετεί την ανάγκη να χάνει κανείς τον εαυτό του μέσα στην έξαψη για να ξεφύγει –καίτοι αποτυχημένα– από τη μίζερη πραγματικότητα της ζωής του. «Δεδομένης της "αυξανόμενης συμφωνίας" μεταξύ της φαντασίωσης που παράγει η βιομηχανία της κουλτούρας και της πραγματικότητας της καθημερινής ζωής, οι καταναλωτές δεν ξεφεύγουν από τίποτε άλλο παρά μόνο από την επιθυμία πρωτίστως να ξεφύγουν».⁷

Η σωστή θέση των συγγραφέων ότι η σωματική κουλτούρα και οι πολεμικές τέχνες δεν πρέπει να παραχωρηθούν στη δεξιά, δεν μπορεί να αποτελεί γενικό μούσουλα για τα πάντα. Υπάρχουν πράγματι πεδία όπου δεν είναι δυνατόν να συμμετάσχουμε χωρίς να μετατραπούμε και εμείς σε μέρος του προβλήματος, λ.χ. τα συλλαλητήρια των μακεδονομάχων και των αντιεμβολιαστών. Η αποτροπή της μαζικοποίησης

7. Shane Gunster, *Capitalizing on Culture*, 2004, σ. 31

των νέων αντιδραστικών ιδεολογιών περνάει κατά βάση από την ανοιχτή θεωρητική, πρακτική και φυσική αντιπαράθεση μαζί τους, πράγμα που άλλωστε και οι ίδιοι οι συγγραφείς αφήνουν ανοιχτά να υπονοηθεί στην κατακλείδα με την αναφορά τους σε διάφορες τεχνικές των πολεμικών τεχνών και στην γκιλοτίνα.

Το τελευταίο κείμενο του τεύχους με τίτλο «**Το ανορθολογικό σάλτο μορτάλε των αρνητών της πανδημίας και γιατί δεν πρέπει να το ανεχτούμε**» αποτελεί την εισήγηση του εγχειρήματος *Αντίθεση* στην εκδήλωση «Αντιεμβολιαστικό κίνημα και σημεία συνάντησης αριστερού και ακροδεξιού ανορθολογισμού», η οποία οργανώθηκε από το βιβλιοπωλείο *Red n' Noir* και την πλατφόρμα ενημέρωσης *omniatv* το Σάββατο 1/10/2022. Πρόκειται για ένα κείμενο που επιχειρεί να εντοπίσει το θεωρητικό υπόβαθρο που έκανε εφικτή τη συνάντηση και τη συνεργασία μερίδας της άκρας αριστεράς και του αναρχικού/αντιεξουσιαστικού χώρου με συγκεκριμένες ομάδες και περσόνες που προέρχονται από όλο το εύρος της ακροδεξιάς στα πλαίσια του αντιεμβολιαστικού κινήματος και του ρεύματος της άρνησης της πανδημίας. Οι συγγραφείς χρησιμοποιούν την έννοια της *καταπιεστικής ανοχής* που εισήγαγε ο Χέρμπερτ Μαρκούζε στις αρχές της δεκαετίας του 1960 για να δείξουν ότι μια τέτοια συνύπαρξη και συνεργασία δεν πρέπει σε καμία περίπτωση και σε κανέναν βαθμό να συνεχίσει να γίνεται ανεκτή.

Το τεύχος ολοκληρώνεται με το ποίημα του Colin Morton, «Μεγάλες στιγμές της σύγχρονης τέχνης (2)».

Αθήνα, 27 Νοεμβρίου 2022
Η συντακτική ομάδα

*Τα φωτομοντάζ στο εμπροσθόφυλλο και το οπισθόφυλλο είναι έργα του γερμανού ντανταϊστή και κομμουνιστή καλλιτέχνη John Heartfield. Το έργο στο εμπροσθόφυλλο έχει τίτλο: «Πόλεμος και πτώματα – η τελευταία ελπίδα των πλούσιων». Το έργο στο οπισθόφυλλο έχει τίτλο «Πρέπει να πέσουμε ξανά στα πεδία των μαχών για να ανέβουν οι μετοχές;». Δημιουργήθηκαν αμφότερα το 1932.

John Heartfield, «Όπου υπάρχει κεφάλαιο, δεν μπορεί να υπάρξει ειρήνη» (1932)